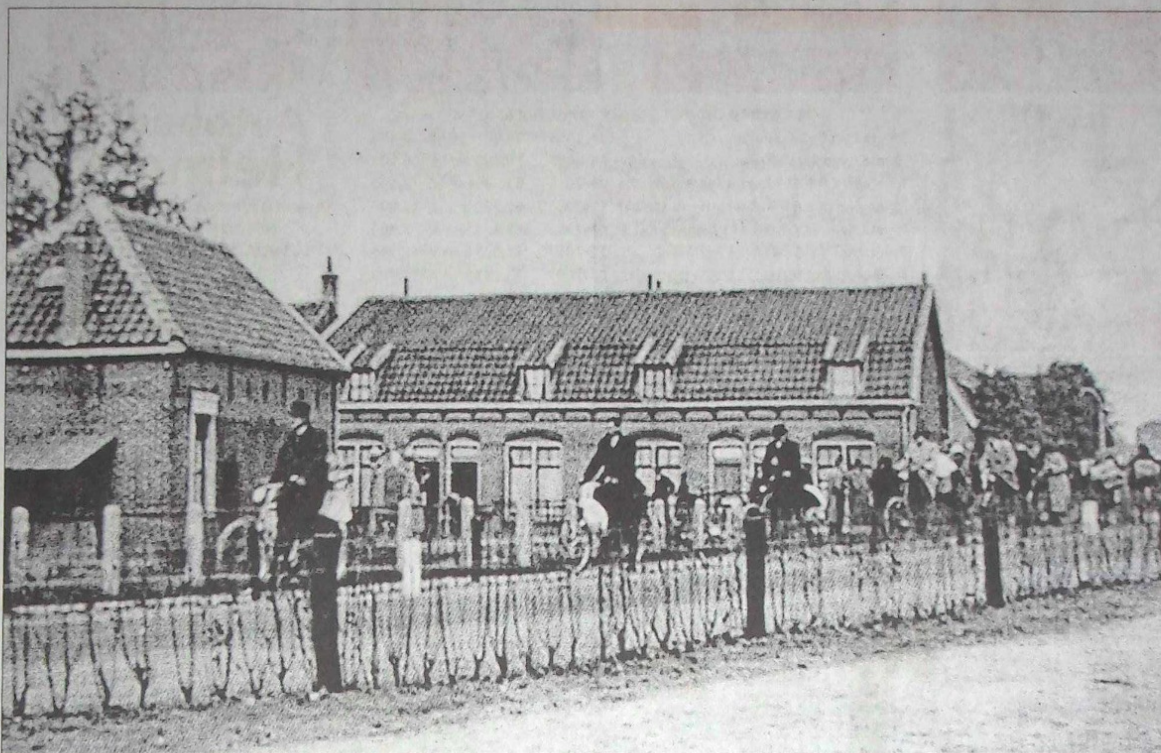

door Richard van de Velde

Betuwse evacués op de boerenkar nabij Haastrecht (RAR, Tiel).

Geldermalsen en omgeving in de greep van de oorlog (deel 2)

Hier was de ontvangst verre van prettig. Door de bombardementen ter plaatse was de stemming uiterst geprikkeld. Het strijdverloop op de vitale as Moerdijk-Dordrecht-Rotterdam noodzaakte om ook voor Rotterdamse burgers een uitwijkplaats aan te wijzen. Dit werd Gouda, met als gevolg dat de meeste vluchtelingen uit de Betuwe de volgende morgen werden doorgestuurd naar Waddinxveen, Alphen aan den Rijn en sommigen ook naar Boskoop.

In Waddinxveen kwamen de eersten van de ruim 1800 evacués al voor de middag aan. Ze werden vriendelijk onthaald, geregistreerd en door de verschillende bureaus bij de bevolking ondergebracht. Enkele slachtoffers die door een Duitse aanval nabij Vianen gewond waren geraakt, werden in de Sint-Josephschool opgevangen. Alles was goed geregeld en hoewel vele gezinnen verspreid waren, kwamen ze de volgende dag vrijwel allemaal bij elkaar of wisten ze waar iedereen te vinden was. Dat een deel was doorgestuurd naar Alphen aan den Rijn e.o., gaf wel enige verwarring.

Hier verzamelden op 14 mei 1950 Betuwanaren zich met allerlei voertuigen bij het raadhuis en op het Sint-Jorisplein, waar zij werden opgevangen in de Christelijke HBS aan het Burgemeester Visserpark. Alles krioelde doorheen. Vaders en moeders zochten hun kinderen en omgekeerd. Het was enkele uren een onbeschrijflijke verwarring. Na registratie werden mannen, vrouwen en kinderen in rijen opgesteld en trokken zij, vergezeld door leden van de Evacuatiecommissie, door de Alphense straten. Huis aan huis werd aangebeld met de vraag of de bewoners geëvacueerde landgenoten een onderdak wilden bieden. Het waren spannende momenten: bij wie zou men in huis komen? Zou het gezin bij elkaar kunnen blijven? Zou het klikken? In het algemeen reageerde de Alphense bevolking gastvrij; sommige

gezinnen namen zelfs tientallen vluchtelingen op!

Chaos op Steekterweg

De enige verbindingsweg van Alphen a/d Rijn met Utrecht of Gouda liep over de Steekterweg. Op 14 mei 1940 omstreeks 16.30 uur was het langs deze weg een complete chaos. Een Nederlandse militaire colonne ging naar het oosten en tegelijkertijd kwamen veel evacués uit de Betuwe naar het westen. Op hetzelfde moment kwamen er ook vluchtelingen uit de omgeving van Rotterdam langs, die naar andere delen van het land wilden. Overvliegende Duitse vliegtuigen namen deze drukte ook waar. Plaatselijk Nederlands geschut schoot op deze vliegtuigen, maar zij kwamen terug en lieten midden in de verkeersopstopping hun bommen vallen.

Naast twaalf evacués, waaronder vier uit de huidige gemeente Geldermalsen, kwamen bij dit bombardement ook vier mensen van de Steekterweg om het leven. Er was veel schade aan diverse panden, maar geen huis of boerderij was totaal verwoest.

De meeste slachtoffers hadden geen kans gezien een veilig heenkomen te vinden en vielen op de openbare weg. Er was nog gewaarschuwd om bij eventueel gevaar de polder in te gaan.

Vier slachtoffers

Bij dit bombardement kwamen zoals gezegd uiteindelijk vier inwoners uit de huidige gemeente Geldermalsen om het leven: Johan Blom, Jan Ganzeman en Jan Zondag uit Geldermalsen en Herbert Versteegh uit Gellicum.

Johan Blom trouwde in 1922 in Est en Opijnen met Elisabeth Maria Berendse. Ze kregen samen negen kinderen. Johan had, zoals gebruikelijk in die tijd, verschillende beroepen: kersenkweker, varkens- en strohandelaar en veetransporteur. Johan ging op die bewuste 14

mei 1940 met een bekende naar de kapper in Alphen a/d Rijn. Terwijl hij daar binnen zat, brak ineens een hels Duits bombardement los. Hij ging naar het raam om te kijken en werd zwaar gewond door een scherp of kogel die door het raam van de kapperszaak naar binnen kwam. Op 19 mei 1940 is hij in het ziekenhuis in Leiden aan zijn verwondingen bezweken.

De boerderij waar zijn gezinsleden verbleven, werd op het hetzelfde moment ook zwaar beschadigd, waarbij de eigenaresse van de boerderij om het leven kwam. Eén van Johans kinderen, Joop, was hiervan getuige. De achttien evacués en andere bewoners beleefden benauwde momenten in een sloot achter de boerderij, waar ze voor de bommenregen schuilden. Het stoffelijk overschot van Johan is na enkele dagen vanuit Alphen a/d Rijn overgebracht naar Meteren, waar Johan is begraven op de oude Begraafplaats.

Jan Ganzeman trouwde in 1917 in Geldermalsen met Alida Kusters. Zij verhuisden in 1929 vanuit Deil naar Geldermalsen. Hier woonden ze op de Herman Kuijksstraat B 202. Ze kregen samen twee kinderen. Jan was concierge van gemeenschaps-huis/bioscoop Het Nutsgebouw in Geldermalsen en was tevens organist bij NH-kerk te Deil. Hij bevond zich waarschijnlijk tijdens het bovengenoemd bombardement op straat en werd ter plaatse gedood. Jan Ganzeman is begraven op de Algemene begraafplaats in Deil.

Jan Zondag was van beroep gemeentearbeider/mandenmaker en trouwde in 1918 in Buren met de uit Erichem afkomstige Pieterella van Kalkeren. Ze kregen samen vijf kinderen. Ze woonden in Geldermalsen in wijk A296. Hij kwam op hetzelfde moment en op dezelfde plek om het leven als zijn plaatsgenoot Ganzeman. Jan lag begraven op de Algemene begraafplaats in Geldermalsen, maar zijn graf is inmiddels geruimd.

Herbert Versteegh was in 1893 getrouwd met Antona van Ewijk uit Beesd. Het precieze aantal kinderen is niet bekend. De 77-jarige Herbert werd bij het bombardement in Alphen a/d Rijn geraakt door een granaatscherf en is op 31 mei 1940 aan de gevolgen hiervan overleden in het ziekenhuis van Leerdam. Hij werd begraven in Gellicum.

Ondragelijke spanning

Lang heeft het verblijf van de evacués in het Groene Hart niet geduurd. Toen Duitse vliegtuigen op 14 mei om half twee 's middags het centrum van Rotterdam hadden gebombardeerd en dreigden hetzelfde te doen met Utrecht, beval opperbevelhebber Winkelman de capitulatie van de Nederlandse strijdkrachten.

Een evacuë verklaarde: „Onder ondragelijke spanning gebruikten we ons avondeten. Een beklemmende stilte was plotseling, ongemerkt, ingetreden. Daar stormde iemand binnen. „Het Nederlandsche leger heeft zich overgegeven!“ Ik geloof het niet. Vooruit, naar buiten: vragen, vragen. Ja, 't is waar; nee, een vals bericht; ik heb het zelf van het A. N. P. gehoord; nee, het was een andere stem. Nog enige minuten bleef de angstige onzekerheid bestaan. Toen kwam het officiële bericht door.“

De overhaaste terugkeer van de bevolking naar Buurmalsen was niet georganiseerd en zonder medeweten van het gemeentebestuur verlopen. Iedereen moest maar zien hoe hij weer naar huis kwam. Uiteindelijk kon men gebruik maken van enkele auto's van de plaatselijke bevolking en vanuit Buurmalsen werden vrachtauto's gestuurd om de vluchtelingen zonder vervoermiddel terug te brengen.

Een jaar later nam de gemeenteraad van Buurmalsen het besluit om de gemeente Benschop als blijf van waardering voor de genoten gastvrijheid namens de inwoners

GELDERMALSEN - Vanwege een dreigende onderwaterzetting werden in de Betuwe al op de tweede oorlogsdag voorbereidingen getroffen om tot evacuatie van de burgerbevolking over te gaan. De inwoners van Buurmalsen, Geldermalsen, Deil en Beesd werden geïnformeerd en op 13 mei 1940 vond de exodus plaats. De oorspronkelijke bestemming van de geëvacueerden, die zich per fiets, eigen auto of bus verplaatsten, was Gouda en omstreken.

een oorkonde met geschenk aan te bieden. De oorkonde heeft jarenlang in het oude gemeentehuis van Benschop gehangen.

De terugtocht van de Beesdse vluchtelingen naar huis begon op 15 mei, nadat burgemeester A. Pos, in de morgenuren in Beesd was gaan kijken hoe de toestand was. Vanuit Alphen aan den Rijn keerden, met behulp van de in de stad gelegerde militairen, op diezelfde dag de meeste Betuwanaren alweer huiswaarts. De dankbaarheid voor de genoten gastvrijheid was groot. Dit bleef niet alleen uit de officiële dankbrieven die burgemeester Colijn van zijn ambtgenoten uit de Betuwe ontving, maar ook uit de mandjes met kersen die eind juni vanuit Geldermalsen en omstreken aan de gastvrije Alphense gezinnen werden aangeboden.

Dankbaarheid kon ook afgedwongen worden ondervond burgemeester Pos van Beesd, toen hij in januari 1942 een brief ontving van de secretaris van het 'Bodegraafsch Museum', die meende dat de gemeente Beesd als dank aan de Boskoopse bevolking wel een schilderij van 200 gulden kon schenken ten behoeve van het gemeentehuis. Pos ging echter niet in op dit 'op zich' zeer sympathieke voorstel in verband met de financiële toestand van de gemeente.

Thuis aangekomen bleek dat tijdens de korte afwezigheid veelvuldig was ingebroken, zodat men in veel gevallen zijn bezittingen niet volledig of onbeschadigd terugvond. Terugtrekkende militairen en ook niet-geëvacueerde burgers hadden zich hieraan schuldig gemaakt. Maar ondanks alles waren de mensen toch weer blij dat zij gezond en wel weer thuis waren.

Meer informatie is te vinden op de website van Richard van de Velde: www.oorlogsslachtoffersgemeentegeldermalsen.nl. Heeft u nog aanvullende informatie, neem contact op: 0345-502583.